

Проф. др Ристо КИЛИБАРДА

ПРЕДСЈЕДНИЧКИ ИЛИ ПАРЛАМЕНТАРНИ СИСТЕМИ

Који је политички систем за Црну Гору бољи, односно, који јој више одговара – парламентарни или предсједнички? Који је бољи, узимајући у обзир следеће критерије: рационалност, функционалност, економичност; који је јефтинији, подношљивији; који је мање склон кварењу? Мислим да је посљедњи критериј ипак најбитнији будући да се у њему резимирају сви претходни. Кварење је не само потенцијална већ нужна склоност сваког политичког режима. За Аристотела, критериј кварења је у чијем се интересу влада. Чисти облици су они у којима се влада у интересу свих без обзира на то ко влада – један, неколицина или већина. Искварени су они у којима се влада у интересу оних који владају – једног, мањине или већине. Аристотел мисли да се демократија најлакше кваре; то мисли и Полибије. Предсједнички и парламентарни систем – облици су демократских политичких система. Наравно, постоји и трећи облик – конвентски систем (који је постојао а и данас постоји у Швајцарској).

Ако вјерујемо Аристотелу, ови облици – то су облици демократије, лако се кваре. Мислим да устав треба, сем да нормативно креира изглед политичког система да га – то је можда важније – заштити од кварења; да предвиди институте који ће отежати кварење. Постојећи изборни систем у Црној Гори олакшава кварење политичког система.

Већина учесника у овој расправи мисли да Црној Гори више одговара предсједнички систем. Ја не дијелим то мишљење. У принципу, може се сваки систем пробати. Ми смо у прошлом вијеку, у XX вијеку, пробали три. Ако је судити по томе како су ти систе-

ми, који су испробавани у Црној Гори и Југославији, функционисали и колико су се кварили, онда би се могло закључити да ниједан од њих није био добар; да су сви били на одређени начин лоши, јер се сваки искварио више него што је то било нормално. У нас постоји изразита склоност, опет, више него што је нормално, да се, безмало, све формално преобрази у неформално, да заноћи као формално, а да осване као неформално, да се узорно демократско – узорно у формалном погледу, преобрази у ауторитарно, да непотизам прокрчи себи пут и кроз најгушћа нормативна минска поља, да се себични лични и групни интереси надреде општим и да се прогласе општим. На другој страни у нас постоји, чини се, изузетно преслаба спремност да се пружи отпор тим свим неформалним „манијама”, ауторитаризацијама, непотизму, и личном и групном егоизму. Посебно је питање зашто је тако, под условом да је тако. Дакле, ако се жели политички систем који би се најмање квариио, нужно је у устав уградити институте који ће максимално отежати испољавање неформалних, ауторитарних, непотистичких и егоистичких склоности и које ће, с друге стране охрабрити, постаћи нарастање отпора према овим склоностима. Ако Енглези и Њемци, на примјер, свом премијеру, свом канцелару, својим министрима, својим начелницима, могу дати формално огромна овлашћења, јер су сигурни да их ови неће прекорачити нити злоупотребити, то се не би могло учинити код нас, јер је врло вјероватно да ће се формална овлашћења прекорачити и злоупотребити. Ако се све ово узме у обзир – ово су наравно претпоставке, онда ја не бих био за власт великих формалних овлашћења у једеној руци. Онда Црној Гори не би одговарао предсједнички систем ако се зна да је и у системима какве смо имали, гдје су постојала бројна ограничења власи, ова, ипак, себи успјешно крчила пут, без обзира на све уставне и законске препреке.